MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
ABIGAIL LOFARO

Seduta tad-29 ta' Mejju, 2008

Citazzjoni Numru. 834/1992/1

Sandra Darmanin

vs

Michelle Attard u b'digriet tal-4 ta' Dicembru 1992 Paul Abela u George Zammit fil-kwalita taghhom ta' diretturi u in rapprezentanza tas-socjeta' Gozo Channel Company Ltd u l-Onorevoli Ministru tal-Ambjent gew kjamati in kawza u b'nota tad-9 ta' Jannar 2007 l-Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttura assuma l-atti minflok il-Ministru ta' l-Ambjent

Il-Qorti:

Rat ic-citazzjoni ippresentata mill-attrici fit-22 ta' Lulju, 1992, li *in forza* taghha, wara li ppremettiet :

Illi l-attrici sofriet danni inkluzi korriment, feriti u debilita' ta' natura permanenti inkluz f'ghajnejha u f'wiccha, meta din kienet riekba bhala
passiggiera f'vettura Citroen Visa Numru ta' Registrazzjoni F-3870 misjuqa mill-konvenuta f'incident li gara il-Hadd 3 ta' Marzu 1991 fic-Cirkewwa;

Illi ghal tali incident hija responsabbli il-konvenuta minhabba negligenza, imprudenza u nuqqas ta' tharis ta' regolamenti;

Illi l-attrici sofriet u ghadha sallum issofri mill-effetti tal-korriment, tilfet il-qligh u ghamlet spejjez kbar fil-kura kemm lokalment u barra, u qed
issofri debilita ta' natura permanenti;

Illi l-konvenuta giet inutilment interpellata sabiex tersaq ghal-likwidazzjoni u hlas ta' danni minnha ikkawzati,

Talbet ghalhekk li l-konvenuta tghid ghaliex din il-Qorti m’ghandhiex :

1. tiddikjaraha responsabbli ghall-incident imsemmi u ghad-danni kollha sofferti mill-attrici in konsegwenza ta' l-incident;
2. tillikwida id-danni hekk sofferti mill-attrici;
3. tikkundanna lill-konvenuta sabiex thallas lill-attrici id-danni hekk likwidati;

Bl-ispejjez inkuzi dawk ta' l-ittra bonarja tal-15 ta' Mejju 1991 u l-ittri ufficjali tas-16 ta' Settembru 1991 u tas-6 ta' Lulju 1992 u bl-imghax min-notifika ta' l-istess ittra ufficjali tas-16 ta' Settembru 1991;

Il-konvenuta ingunta ghas-subizzjoni;

Rat id-dikjarazzjoni u l-lista tax-xhieda tal-attrici;

Rat in-nota ta’ l-eccezzjonijiet tal-konvenuta Michelle Attard, li *in forza* taghha hija eccepiet :

1. Illi l-incident imsemmi fl-Att tac-Citazzjoni tal-attrici ma' garax tort tal-eccipjenti izda gara tort tad-Dipartiment tal-Ambjent gia d-Dipartiment tax-Xogholijiet u tal-Gozo Channel Company Limited jew minn minnhom u dana kif sejjer jigi pruvat ahjar waqt it-trattazjoni tal-kawza, u ghalhekk l-eccipjenti qed titlob lill-dina l-Onorabbli Qorli li tawtorizza il-kjamati in kawza taghhom.
2. Salve eccezzjonijiet ohra.

Rat id-dikjarazzjoni u il-lista tax-xhieda tal-konvenuti Michelle Attard;

Rat in-nota ta' l-eccezzjonijiet tal-kjamat fil-kawza Onorevoli Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttura, li *in forza* taghha huwa eccepixxa :

1. Illi m'hemm ebda bolard li jingombra l-passagg ta' bejn ir-rampa u t-triq;
2. Illi t-triq in kwistjoni kienet giet irrangata bl-akbar diligenza u prekawzjonijiet ferm qabel ma gara l-incident in kwistjoni;
3. Illi anke jekk ghall-grazzja tal-argument, il-bolard huwa xi erba' metri il-boghod mir-rampa tal-vapur kif tikkontendi l-attrici (asserzjoni kontestata mill-esponent), dan ma jeskludix il-probabilita li l-konvenuta tenut kont tan-natura tal-lokalita' u c-cirkostanzi kollha attinenti ghalih, setghet timmanuvra facilment il-vettura taghha kieku verament kienet prudenti u diligenti;
4. Illi ghalhekk, jidher illi hija l-konvenuta Attard li ghandha unikament tirrispondi ghat-talbiet attrici.
5. Salvi eccezzjonijiet ulterjuri;

Rat id-dikjarazzjoni u il-lista tax-xhieda tal-kjamat fil-kawza l-Onorevoli Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttura.

Rat in-nota ta' l-eccezzjonijiet tal-kjamati fil-kawza Paul Abela u George Zammit bhala diretturi ghan-nom u in rapprezentanza tas-socjeta' Gozo Channel Company Limited, li *in forza* taghha humaa eccepew :

1. Illi l-incident imsemmi fl-att tac-citazzjoni ma garax b'tort tas-socjeta' eccipjenti.

2. Salvi eccezzjonijet ohra.

Rat id-dikjarazzjoni u il-lista tax-xhieda ta’ Paul Abela u George Zammit nomine.

Rat id-digriet taghha tal-1 ta’ Frar 1993 li permezz tieghu hatret lil Dr Joseph Zammit Mckeon bhala perit legali;

Rat id-digriet taghha tal-10 ta’ Novembru 1994 li permezz tieghu hatret lit-Tabib Dr Mario R Bonnici bhala espert oftalmologu u lit-tabib Dr Anthony Galea Debono sabiex jassistu lill-perit legali u jezaminaw il-griehi li l-attrici garrbet fl-incident ‘de quo’ u jiddeterminaw tal-ewwel jekk hix qed tbaghti minn debilita’ ta’ natura permanenti fil-vista taghha, u t-tieni biex jiddetermina hix qed tbaghti minn debilita ta’ natura permanenti minhabba sfregju, u jekk fl-affermattiv jiddeterminaw ir-rata ta’ din id-debilita’.

Rat id-digriet taghha tat-2 ta’ Marzu 1998 li permezz tieghu irrevokat l-inkarigu tal-perit mediku u issostitwietu bl-istess fakultajiet bit-tabib Dr Geoffrey Zarb Adami.

Rat id-digriet taghha tat-2 ta’ Marzu 1999 li permezz tieghu hatret lil Dr Carmel Agius bhala espert oftalmologu.

Rat ir-rapport ta’ l-espert mediku Dr Carmel Agius minnu ipprezentat fis-7 ta’ Mejju 1999.

Rat ir-relazzjoni tal-Perit Legali l-Avukat Dottor Joseph Zammit Mckeon assistit minn esperit medici it-tabib Anthony Galea Debono u t-tabib Carmel Agius ipprezentata u mahlufa mill-imsemmija esperti gudizzjarji waqt is-seudta tat-12 ta’ Ottubru 2004.

Rat in-nota ta’ sottomissjonijiet ta’ l-attrici tas-26 ta’ Lulju 2007.

Rat in-nota ta’ l-osservazzjonijet ta’ l-kjamat fil-kawza Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttra tal-15 ta’ Ottubru 2007.

Rat in-nota ta' sottomissjonijiet tas-socjeta' kjamata fil-kawza Gozo Channel Company Limited tal-15 ta' Ottubru 2007.

Rat illi l-kawza thalliet ghallum ghas-sentenza.

Semghet lix-xhieda kollha li gew prodotti;

Rat id-dokumenti li gew esebiti, il-provi li tressqu u l-atti kollha ta' dan il-procediment;

Ikkunsidrat :

Illi l-konkluzzjoni illi ghaliha wasal l-espert oftalmologu Dr Carmel Agius hija s-segwenti :
"I estimate Miss Darmanin to have a 10% loss of binocular visual efficiency".

Illi l-konkluzzjonijiet tal-periti gudizzjarji l-avukat Dottor Joseph Zammit Mckeon, l-esperti Medici it-Tabib Anthony Galea Debono u it-Tabib Carmel Agius hija s-segwenti :

"Assodat li l-attrici ma kellha ebda htija kwalsiasi ghall-incident stante li kienet biss passiggier fil-vettura misjuqa mill-konvenuta, irid jigi stabbilit jekk xi wahda jew aktar mill-partijiet l-ohra fil-kawza kienux unikament jew parzjalment responsabbli ghall-incident u l-konsegwenzi tieghu. Ghalhekk l-esponent se jqis jekk l-assjem tal-provi jwassalx biex jistabilixxi fuq bilanc ta' probabilitajiet il-htija unika jew in parte tal-partijiet l-ohra jew min minnhom.

Skond l-insenjamenti tal-Qorti tal-Appell fis-sentenza taghha tat-23 ta' Frar 1962 fil-kawza fl-ismijiet **"Giuseppa Debono vs Philip Camilleri et" (Vol. XLVI.I.112),**
tnejn huma l-principji generalment akkolti fid-duttrina u fil-gurisprudenza estera u lokali, in materja ta' incidenti stradali, li ghandhom jirregolaw l-investimenti ta' vetturi :
[a] l-obbligu ta' kull sewwieq li jirregola s-sewqan skond il-kondizzjonijiet u c-cirkostanzi, bhal ma huma l-hin ta' bil-lejl, il-vizwali ostakolata bid-dlam u bix-xita, il-piz tal-vejikolu, l-istat ta' l-art, u rapporti ohra kontingenti, u

[b] id-dmir ta' sewwieq li jzomm dik li komunement tissejjah 'a reasonable look out', liema dmir igib mieghu li s-sewwieq jara dak li jkun ***ragonevolment*** *vizibbli.*

Il-Qrati taghna sostnew ukoll li "lack of proper lookout means failure to see what is in **plain** view" (Appell Kriminali : Pulizija vs Laferla)

Irrizulta li l-konvenuta kienet qed issuq il-vettura taghha minn fuq il-vapur "Xlendi" tal-Gozo Channel li kien ittrakka mas-South Quay tac-Cirkewwa, l-istess wiehed li hemm illum. Hija kienet qed issegwi traffiku iehor. Fil-fatt hija kienet lejn nofs il-queque ta' vetturi li kienu nezlin minn fuq il-vapur. Irrizulta pero' li fl-istess waqt li kienu nezlin il-vetturi, kienu nezlin ukoll il-passiggieri. Ma kienx kaz fejn l-ewwel nizlu l-passiggieri (kif isir illum) mbaghad isuqu l-karozzi. Jidher li ghal xi hin il-vetturi u l-passiggieri bdew nezlin flimkien. Dan il-punt fic-cirkostanzi tal-kaz ghandu rilevanza ghall-accertament tar-responsabilita'. F'dak li stqarret mhix kontradetta anzi hija konfortata mix-xhieda tal-passiggieri li kienu maghha inkluz l-attrici (xhieda tal-attrici : *il-passiggieri u l-vetturi nizlu fl-istess hin* ; xhieda ta' Janice Testa : *wara li nizlu fuq il-moll, nies biss kien hemm*). Ghalhekk hija saqet bil-mod u bid-dwal mixghulin kif kienet titlob il-prudenza.

Mhux kontestat li meta ttrakka l-vapur kien imdawwal. L-istess il-garage tal-vetturi. Pero' mir-rampa 'l quddiem u cioe' fuq il-moll kien hemm dlam cappa. Dan huwa fatt li gie accertat, u ma tezisti ebda ombra ta' dubju f'mohh l-esponent dwaru ghax tirrizulta minn xhieda diversi fosthom P.S. 442 John Grech u l-Perit Charles Cassar. Mhux biss dan izda fuq il-moll ma kienx hemm senjaletika li turi l-via li kellhom isegwu il-vetturi u n-nies biex jaqbdu t-triq ghal barra. Ghalhekk mhix attendibbli x-xhieda tal-Master Paul Muscat : *il-moll kien imdawwal qisu triq normali. Kien hemm ukoll il-floodlights mixghulin li ghadhom hemm sal-lum.* Dan assolutament mhux minnu, ma rrizulta minn hadd lanqas mill-Perit Charles Cassar li kien inkarikat mill-progett. Ix-xhud Muscat kien certament sbaljat.

Gara li skond il-konvenuta u dwar dan mhix kontradetta li waqt li kienet qed toqrob ir-rampa il-vetturi ta' quddiemha lahqu mxew u quddiemha kien hemm il-passiggieri. Kif nizlet ir-rampa u daret lejn ix-xellug ghaliex minn hemm riedet tghaddi biex thalli l-moll baqghet diehla fil-bollard li rrizulta li kienet gholja biss sal-gholi tat-tyre taghha, u allura mhux daqstant vizibbli, ta' kulur iswed bis-sadid, u li kienet "out of line" mil-linja ta' bollards l-ohra li kien hemm ma' tul il-genb kollu tal-moll. Sensiela ritratti esebiti huma prova tangibbli u affidabbli.

Tenut kont ta' dawn il-fatturi ambjentali prezenti fuq il-moll, jista' jinghad li l-konvenuta kellha nuqqas ta' proper lookout meta ghad li kellha d-dwal tal-karozza mixghulin xorta wahda ma ratx il-bollard tempestivament ?

Hija fehma tal-esponent li l-konvenuta ma kenitx hatja ta' imprudenza jew imperizja risultanti minn nuqqas ta' proper lookout ghaliex fejn kien il-bollard kien ostakolu inaspettat f'passagg transitabbli u kif kien jinsab fid-dlam kienet jissorprendi u holoq emergenza (ara : dawk ir-ritratti fejn jidher car li l-bollard kien fit-traffic route). Maghdud mal-presenza ta' passiggieri nezlin mir-rampa, u anke dawn qed ifittxu t-triq taghhom fid-dlam, kienet sorpriza ghall-konvenuta li kif largaw il-nies issib il-bollard quddiemha. Skond ix-xhud Janice Testa, hekk kif il-konvenuta dawret lejn ix-xellug kif nizlet ir-rampa saret il-habta. L-impatt kien inevitabbli ghaliex fic-cirkostanzi dak il-bollard ma kienx ragonevolment "in plain view". Lanqas mir-rampa ma kien jidher. Ghalhekk ma setax kien hemm "lack of proper lookout" imputabbli lill-konvenuta.

Id-Dok.CC1 u CC3 esebiti mill-Perit Charles Cassar isahhu l-fehma tal-esponent. Fid-Dok.CC1 jirrizulta car kemm il-bollard kien "out of line" mill-bqija l-ohra. U hemm konferma li l-bollard tqieghed fejn qed jidher fid-Dok.CC1. Il-pjanta Dok.CC3 mhix skalata u ghalkemm turi l-bollard, turi wkoll minn fejn skond il-Perit Cassar kellu jghaddi t-traffiku. Il-via tratteggjata bl-ahmar fid-Dok.CC3 hija ragonevoli f'cirkostanzi normali fuq moll imdawwal u ben senjalat. Taghmel ferm anqas sens f'kondizzjoni ambjentali negattiva bhal post intiz ghall-uzu

ta’ vetturi u nies li huwa fi dlam cappa. Irrizulta li l-bollard kien mhux aktar minn hames metri boghod mir-rampa kif appena ddur lejn ix-xellug.

Hija fehma tal-esponent li ma kienx il-fatt li l-konvenuta zammet wisq max-xellug u sabet il-bollard li wassal ghall-incident izda l-fatt li l-bollard tqieghed f’posizzjoni mhux senjalata fi dlam cappa fejn seta’ jigi notat biss kif tasal mieghu. Il-vicinanza tal-bollard lejn ir-rampa isahhah il-versjoni tal-konvenuta : *qabel ilhaqt iddrittajt fuq ix-xellug tieghi u cioe’ li nkun f’posizzjoni li nsuq ghad-dritt fuq il-moll hbatt mal-bollard bix-xewka tax-xellug ta’ quddiem tal-vettura.* Kien hemm zewg karozzi li rnexxielhom jisgiccaw il-bollard u l-konvenuta habtet fih. Ix-xhieda tar-Rev. Professur Alfred Darmanin hija xhieda attendibbli u ma ghandhiex tigi skartata semplicement ghax inserta z-ziju tal-attrici. Skond dan ix-xhud, il-bollard kien “in the way” u ta’ periklu ghat-traffiku. Del resto lanqas kien jaf li l-attrici kienet fuq l-istess vapur u ntebah biha kif mar jaghti l-ghajnuna wara l-incident.

Il-fatt li sa dak il-hin kienet biss il-konvenuta li habtet mal-bollard ma jaghmihiex hatja ta’ imperizja. Dan ma kienx kaz fejn il-konvenuta kolpozament naqset milli tevita l-konsegwenzi tan-negligenza ta’ min qieghed bollard iswed fid-dlam fil-via tat-traffiku. Kieku l-konvenuta hadet il-via dritta u mbaghad daret lejn ix-xellug forsi kienet tilhaq tilmah il-bollard dik in-naqra qabel. Cio’ nonostante l-esponent ma jarax ghala l-konvenuta ghandha ssib ruhha penalizzata ghaliex daret mill-ewwel lejn ix-xellug meta ma kenitx vjetata milli taghmel dan, meta l-bollard kien biss ftit metri boghod mir-rampa u fit-traffic route u meta sabet il-bollard maghha minghajr preavviz ta’ xejn. Il-qaghda inbidlet radikalment meta saru bolavostri biex ighattu l-bollard (ara ritratti Dok.JA32 sa JA34).

Ma hemm ebda prova li l-konvenuta kienet b’xi mod aljenata waqt li kienet issuq. Irrizulta li r-radio tal-karozza kien mixghul. Dan izda ma jfisser xejn. Lanqas li l-attrici kienet qed tbiddel il-casette. Il-konvenuta baqghet sal-ahhar fil-kontroll tal-vettura. Hekk irrizulta.

L-esponent ma jsib ebda htija lanqas kontributorja fil-konvenuta. Ma hemm ebda prova li twassal lill-esponent biex jikkonkludi li l-konvenut immanuvrat b'imprudenza jew b'nuqqas ta' diligenza.

Hija l-fehma konsiderata tal-esponent li r-responsabilita' unika ghall-incident u l-konsegwenzi minnu derivanti kienet ta' dan il-Ministeru, li permezz tad-Dipartiment tax-Xogholijiet kien responsabbli mix-xogholijiet tal-kostruzzjoni tas-South Quay fic-Cirkewwa.

Jasal ghal din il-konstatazzjoni abbazi tas-segwenti :-

(a) Il-bollard sar mid-Dipartiment tax-Xogholijiet wara talba tal-Gozo Channel biex mieghu jorbot l-M.V. Ghawdex. Irrizulta li meta twahhal qabel l-incident, kien diga' bis-sadid u ma kienx mizbugh.

(b) Il-Gozo Channel stabbiliet fejn riedet li jitpogga l-bollard u dan ghaliex kien qed isir ghall-htiega taghhom. Cio' nonostante kien jinkombi lid-Dipartiment tax-Xogholijiet l-obbligu li jaccerta ruhu li l-post mixtieq mill-Gozo Channel kien jissodisfa kemm il-kriterju tal-opportunita' daqstant iehor il-fattur tas-sigurta'. It-tqeghid kien qed isir fuq art tal-Gvern minn nies tal-kuntrattur inkarikati mid-Dipartiment tax-Xogholijiet. Hija fehma tal-esponent li d-Dipartiment kien messu dahal aktar fil-mertu tal-ghazla tal-post tant li wara l-incident kien realizzat li l-post maghzul kien attwalment u manifestament sbaljat.

(c) Hu allegat li l-bollard tnehha mill-post minhabba hsara fil-moll u tiswija konsegwenti. Ma kenitx decizjoni specifika li jitnehha minn hemm. Din l-ispjegazzjoni min-naha wahda mhix dokumentata u min-naha l-ohra mhix verosimili. Huwa probabbli li l-bollard tnehha ghaliex kien jikkostitwixxi periklu ghall-vetturi. Kieku ma kienx hekk ma kienx jigri li qabel jitnehha l-ewwel jinzebah b'kuluri li jidhru sewwa u minn kulhadd, u mbaghad ikun recintat. Jekk kien tant mehtieg mill-Gozo Channel, kien jerga' jitqieghed fl-istess posizzjoni. Fil-verita' wara x-xogholijiet ma regax tpogga u ghal din l-assenza ma tirrizulta ebda spjegazzjoni – ufficjali u mhux.

(d) Ghalkemm bil-progett kompletat, il-manutensjoni kellha tkun ir-responsabilita’ tad-Dipartiment tal-Port, fil-gurnata tal-incident, il-progett ma kienx ghadu lest, u ghalhekk ir-responsabilita’ taz-zebgha tal-bollards mhux ghal ragunijiet estetici izda ta’ sigurta’ kienet tad-Dipartiment tax-Xogholijiet. Ghalkemm AIC Charles Cassar ikkonferma li kienet il-prassi li l-bollards jinzebghu sofor biex jidhru, gieli b’luminous strips, fil-kaz in esami ma sar xejn minn dan.

(e) Ghalkemm il-progett ma kienx ghadu lest, xorta wahda sar uzu mill-Gozo Channel minkejja li wara nzul ix-xemx ma kienx dawl adegwat. Skond il-Perit Cassar, lanqas markings ma kien hemm f’lanes fuq il-moll biex juru mnejn ghandu jghaddi t-traffiku. Fuq il-moll kien hemm id-dlam. Ir-responsabilita’ kienet tad-Dipartiment tax-Xogholijiet li dment li l-progett ma kienx ghadu lest ma jippermettix li jsir uzu mill-moll minghajr ma tkun assikurata s-sigurta’. Bhala fatt, tirrizulta laxkezza fl-atteggjament generali : Gozo Channel ma staqsewx lid-Dipartiment jekk setghux jittrakkaw. Id-Dipartiment ma zammhomx milli jittrakkaw. Hekk sostna l-Perit Cassar li sostna li d-Dipartiment kien jaf li l-Gozo Channel kienu qed juzaw il-moll ghalkemm ma kienx ghadu lest pero’ ma ttiehdux passi biex jieqfu mill-uzu.

(f) Huwa minnu li t-talba tal-Gozo Channel ghat-tqeghid tal-bollard saret wara li thejjew il-pjanti originali mill-Perit Griscti Soler, jibqa’ pero’ l-fatt li fil-pjanta originali il-bollard ma kienx indikat. Bir-ragun wiehed ghandu jiddeduci li, kif del resto sostna l-istess Perit Cassar, il-bollard sar “as an afterthought” (kliem il-Perit Cassar). Kien pero’ “afterthought” affrettat u certament mhux “improvement on the facility” (kliem il-Perit Cassar) tenut kont tar-riskji li holoq.

(g) Huwa irrilevanti li l-posizzjoni tal-bollard kienet giet diskussa mac-Chief Master tal-vapuri tal-Gozo Channel u kien dan li indika is-site fejn kellu jigi l-bollard. Id-Dipartiment ma jista’ qatt jabdika r-responsabilita’ tieghu u jipprova jaddossaha lil haddiehor. Di piu’ filk-kaz in esami

fejn il-bollard saret propju fil-post propost mill-Gozo Channel skond Dok.CC1.

(h) Huwa fatt li l-bollard giet "out of line" mill-bollards l-ohra. Id-Dipartiment baqa' ghaddej xorta wara li qies il-fatturi tal-fluss tat-traffiku u s-sigurta'. Per' anke hawn id-decizjoni kienet affrettata ghaliex il-konfort tral-wisgha tal-moll fis-sens li zewg lanes opposti ta' traffiku kienu jghaddu facilment kienet valutazzjoni saret bi nhar mhux bil-lejl meta l-vapur ma kienx ittrakkat. Kien jinkombi ghad-Dipartiment li jaghmel "risk assessment" shih u oggettiv fi kwalsiasi kondizzjoni u hin. Ghalkemm id-Dipartiment kellu awtorita' jirrifjuta l-proposta tal-Gozo Channel kieku dehrlu li kien hemm problema ta' safety, dan baqa' ma sarx. Ghalhekk id-Dipartiment ghandu jerfa' r-responsabilita' ghad-decizjoni tieghu.

(i) Irrizulta wkoll li wara l-incident de quo u qabel giet rimossa, il-bollard in kwistjoni inzebghet "orange"(certament kulur qawwi) u (in segwitu) kien imdawwar b'barriers. Huwa sintomatiku li kien propju rappresentant tal-Gozo Channel (i.e il-Master Paul Muscat) li rrakkomanda li l-bollard ikun imdawwar bil-barriers biex ma jirrepetix ruhu incident iehor.

(j) Fin-nuqqas tad-Dipartiment tax-Xogholijiet li jipprovdi tassew u effettivament ghas-sigurta' tal-pubbliku fis-South Quay b'mod komplessiv permezz ta' interventi basici ta' prevenzjoni ta' incidenti bhal dawl adegwat u traffic routes ben indikati aktar u aktar meta ghad li l-progett ma kienx ghadu lest xorta wahda kien qed jintuza l-moll, l-esponent jirriskontra nuqqas tad-diligenza ta' "bonus paterfamilias" fl-imgieba tal-Ministeru tal-Ambjent. Jirrizulta ness ta' kawzalita' bejn dan il-fatt kolpuz u l-event dannuz kostitwit mill-effetti tal-incident.

L-interess tal-Gozo Channel kien li s-South Quay jinbena b'mod li jkun addattat ghall-vapuri kollha tal-kumpannija li kellhom karatteristici differenti : principalment il-posizzjoni tal-fenders u tar-rampa. Irrizulta li materji relatati ma' safety fuq il-moll ma kienux kompitu taghhom. L-interess taghhom kien is-safety tal-vapur meta jittrakka jkun

garantit. Il-fatt li l-bollard in kwistjoni tpoggiet fuq is-South Quay tac-Cirkewwa wara talba tal-Gozo Channel u fil-post fejn din kienet taqdi l-htigijiet tal-Gozo Channel ma jaghmilx il-Gozo Channel kompartecipi mal-Ministeru tal-Ambjent fir-responsabilita' ghall-incident ghaliex il-bollard kien qed jitpogga fuq art tal-Gvern, skond pjanti originali (jew alterati) preparati mid-Dipartiment tax-Xogholijiet, taht id-direzzjoni u supervizjoni tal-istess Dipartiment, minn persuni inkarikati mill-istess Dipartiment.

Kemm l-ghazla finali tal-post kif ukoll il-manutensjoni tal-bollard ma kienux responsabilita' tal-Gozo Channel. Dwar din tal-ahhar, jigi rilevat li l-progett ma kienx ghadu lest ghalkemm il-moll kien beda jintuza. Il-Gozo Channel ghamlet uzu mill-moll ghax kien hemm l-assens tad-Dipartiment. Ma jistax ikun mod iehor. L-obbligu tal-manutensjoni inkluz tal-bollards ma kienx ghadda f'idejn id-Dipartiment tal-Port izda baqa' f'dak l-istadju tad-Dipartiment tax-Xogholijiet. Kull xoghol li sar kien responsabilita' tad-Dipartiment tax-Xogholijiet tant hu hekk li rrizulta li meta l-moll kien garrab xi hsara li t-tiswija taghha kienet timporta t-tnehhija ta' dak il-bollard, dan baqa' ma regax tpogga fil-post ghalkemm baqa' xorta ta' uzu ghall-Gozo Channel. Kien id-Dipartiment li ghazel li ma jergax jitpogga.

Jirrizulta li l-attrici korriet meta wara li hadet daqqa mad-dashboard tal-karozza u marret lura, infaqa' l-windscreen u l-hgieg mar f'wiccha. Ittiehdet l-isptar fejn damet hamest ijiem. Fl-isptar l-ewwel ma sar kien it-tnehhija tal-hgieg mill-ghajn. Sarulha hafna stitches f'wiccha – issemmiet il-figura ta' 42 stitch u wara damet gimgha d-dar. Wara marret l-Ingilterra ghall-vista ghax ma kenitx qed tara tajjeb mill-ghajn tal-lemin u t-tobba Maltin u cioe' Dr. Richard Soler u Dr. Mario Tabone ma kienux qed jaqblu x'kellha. Wara l-vista l-Ingilterra giet lura Malta u damet xi hmistax-il gurnata d-dar. Marret ghax-xoghol wara xghrejn mill-incident u in segwitu rega' marret ghall-kura l-Ingilterra. Barra l-problemi tal-ghajn, hija garrbet xi scars fil-wicc u waqt li kienet l-Ingilterra sarilha skin grafting. Fl-Ingilterra hija kkonsultat lil Mr. R.K. Black (tabib tal-ghajnejn) u Mr. John Cobbett (plastic surgeon).

Ic-certifikati medici Dok.B sa Dok.E huma prova sodisfacjenti tad-dijanjosi, kura u kondizzjoni tal-pazjenta.

L-attrici spjegat li meta taghlaq l-ghajn tax-xellug hija kienet tara blurred mill-ghajn tal-lemin. L-iscars kien ghadhom jidhru. Ghand il-plastic surgeon hi marret dartejn – qabel u wara – c-certifikat. Hareg certifikat wiehed. Hija qalet li b'ghajnejha t-tnejn miftuhin ma kenitx tara blurred. It-tabib tal-ghajn Ingliz kien ta parir li tilbes nuccali fil-futur u taha ricetta. Irrakkomanda li taghti cans taghmel miljorament ghax altrimenti jekk tilbsu mill-ewwel l-ghajn titghazzen. Fil-vista hija kienet tbati l-aktar ghall-boghod u fil-vicin ma kenitx tiffoka tajjeb. Qabel l-incident, il-vista kienet normali. Dwar il-blurness tal-ghajn, hija fissret li billi kien hemm il-cornea maqtugha, ma kienx hemm rimedji ohra ghalija hlief in-nuccali – skond Mr. Black.

David Perotti, ufficjal fil-human resources/administration tal-Mid-Med Bank Limited xehed li l-attrici kienet impjegata mal-Mid-Med Bank Limited. Hija dahlet fl-impieg fit-2 ta' Mejju 1989 bhala clerk B. Huwa esebixxa minn Dok.DP1 sa Dok.DP5 : l-income tax P3s tal-attrici bejn 1991 u 1994 u l-payslip ta' Jannar 1995. In segwitu telghet ghal clerk A. Minn grad B ghal grad A telghet b'mod regolari u cioe' bil-progress regolari jigifieri wara erba' snin.

Likwidazzjoni tad-danni :

L-attrici ma ghamlet ebda talba ghal risarciment ta' damnum emergens tant li lanqas ressqet provi dwar din ix-xorta ta' danni.

Id-danni reklamati mill-attrici huma lucrum cessans.

Kemm it-Tabib Konsulent Anthony Galea Debono kif ukoll t-Tabib Oftalmologu Carmel Agius individwalment irriskontraw debilita' fl-attrici. Skond Dr. Galea Debono, l-attrici *clearly has a permanent disability due to facial scarring … This disability is expected to be permanent …*

the resultant disability is 6%. Skond Dr. Agius, l-attrici ghandha *a 10% loss of* *<u>binocular</u>* *visual efficiency.*

Tenut kont tal-impatt negattiv u debilitanti li l-isfregju u t-telf tal-vista flimkien ghandhom fuq il-hajja ta' l-attrici in generali inkluz dik lavorativa, l-esponent huwa tal-fehma li l-ghadd taz-zewg debilitajiet ghall-figura ta' 16% huwa kalkolu gust tad-dizabilita' shiha tal-attrici minghajr ma hemm lok li jsir "weighting" bejn iz-zewg debilitajiet.

Dwar l-introjtu tal-attrici, l-esponent jirrileva li fis-sena tal-incident, l-attrici kellha salarju ta' Lm 2879 (Dok.DP1). Sal-ahhar tal-1994, is-salarju taghha zdied ghal Lm 3708 (Dok.DP4). Fis-sena 1993 gholiet fil-grad minn clerk B ghal clerk A. Kunsidrat id-Dok.DP5, fl-ahhar tal-1995, l-attrici kellha salarju gross ta' Lm 3944. Bla dubju, l-andament tas-salarju tal-attrici fuq firxa ta' hames snin juri li l-attrici kellha potenzjal li tavvanza. Ghalhekk kalkolu tas-salarju attwali tal-attrici fid-data tal-incident bhala bazi tal-multiplier ma jirriflettix ghal kollox id-dhul mill-potenzjal lavorattiv taghha. Mill-banda l-ohra is-salarju tal-1995 ghandu jservi bhala indikatur. Il-figura gusta bhala basi ghall-multiplier ghandha tkun il-medja bejn is-salarju fid-data tal-incident (Lm 2879) u dak tal-1995 (Lm 3944) : Lm 3400.

Fid-data tal-incident, l-attrici kellha 20 sena. Hija fehma tal-esponent li fil-kaz taghha, il-multiplier indikat huwa 28 sena (skond "Micallef St. John et vs Spiteri", Qorti tal-Appell, 15 ta' Jannar 2002 : ghalkemm jigi rilevat li l-vittma tal-incident mertu ta' dik il-kawza tilef hajtu fl-eta' ta' 18-il sena).

Stante li l-kawza kienet presentata fit-22 ta' Gunju 1992, ghandu jkun hemm riduzzjoni ghal lump sum payment ta' 8% ("P. Xuereb pro et noe vs E. Xuereb pro et noe", Prim'Awla tal-Qorti Civili, JSP, ceduta fl-Appell fil-15 ta' Marzu 2002).

Ghalhekk il-lucrum cessans tal-attrici jammonta ghal **<u>Lm 14,013</u>** : Lm 3400 x 28 x 16% x 92%.

Hlas tad-Danni

Konformement mal-konkluzjoni tal-esponent dwar ir-responsabilita', il-Ministeru tal-Ambjent ghandha jigi kundannat ihallas lill-attrici is-somma ta' **Lm 14,013** in linea ta' danni."

Ikkunsidrat :

Illi peress illi l-Qorti taqbel mal-konkluzzjonijiet u konsiderazzjonijiet kollha tal-esperti gudizzjarji minnha mahtura il-Qorti qeghda taddotta l-istess relazzjoni tal-esperti gudizzjarji u taghmilha bhala taghha b'dana pero' illi ghal dak illi jirrigwarda rizarciment ta' "damnum emergens" il-Qorti rat illi l-attrici ressqet provi tad-danni illi sofriet; liema provi hija ressqithom wara li giet ipprezentata ir-relazzjoni tal-periti gudizzjarji u hija irnexxielha tipprova illi hija sofriet danni illi jammontaw ghas-somma ta' elf mija u erbgha u sebghin lira (LM1174) u il-Qorti trid tghid f'dan ir-rigward illi ma setghetx tilqa t-talba attrici ghall-hlas tas-somma ta' elf u tlett mitt lira ghal "UK travel accommodation and board" peress illi l-attrici ma esebietx ricevuti f'dan ir-rigward.

Ghaldaqstant u ghar-ragunijiet kollha fuq imsemmija il-Qorti taqta u tiddeciedi din il-kawza billi tilqa l-eccezzjonijiet tal-konvenuta Michelle Attard u tilliberaha mill-osservanza ta' dan il-gudizzju, tilqa wkoll l-eccezzjonijiet tal-kjamati fil-kawza Paul Abela u George Zammit bhala Diretturi ghan-nom u in rapprezentanza tas-socjeta' Gozo Channel Company Limited u tilliberahom mill-osservanza ta' dan il-gudizzju, tichad l-eccezzjonijiet tal-kjamat fil-kawza il-Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttura u tilqa t-talbiet attrici fir-rigward tieghu u tiddikjara illi l-Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttura huwa responsabbli ghad-danni kollha sofferti mill-attrici in konsegwenza ta' l-incident u tillikwida d-danni sofferti mill-attrici bil-mod kif gej :
is-somma ta' elf mija u erbgha u sebghin lira (LM1,174), ekwivalenti ghal elfejn seba mija u erbgha u tletin euro u tmienja u sittin euro centezmi (€2,734,68) bhala damnum emergens flimkien mas-somma ta' erbghatax il-elf u

tlettax il-lira Maltin (LM14,013), ekwivalenti ghal tnejn u tletin elf sitt mija u wiehed u erbghin euro u wiehed u hamsin euro centezmu (€32,641.51) bhala lucrum cessans sabiex b'hekk l-ammont kollu dovut lill-attrici huwa ta' hamsa u tletin elf tlett mija u sitta u sebghin euro u dsatax il-euro centezmu (€35,376.19) u konsegwentement il-Qorti qeghda tikkundanna lill-kjamat fil-kawza Ministru ghar-Rizorsi u Infrastruttura sabiex ihallas lill-attrici s-somma ta' hamsa u tletin elf tlett mija u sitta u sebghin euro u dsatax il-euro centezmu (€35,376.19) hekk likwidata;

Bl-ispejjez kif mitluba u bl-imghax mid-data tal-prezentata tac-citazzjoni kontra l-kjamat fil-kawza Ministru ghar-Rizorzi u Infrastruttura, stante illi l-Qorti hi tal-fehma illi din il-kawza twalet u ma tarax illi dan it-tul ta' zmien ghandu jippregudika lill-attrici.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------